

KATARZYNA JÓŹWIK

ORCID: 0000-0001-6747-4284

KSIĄDZ JERZY POPIEŁUSZKO W DONIESIENIACH TAJNYCH WSPÓŁPRACOWNIKÓW SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA

Słowa kluczowe: Służba Bezpieczeństwa, tajni współpracownicy, ks. Jerzy Popiełuszko, inwigilacja.

Key words: Security Service, secret co-workers, Father Jerzy Popieluszko, invigilation.

ABSTRAKT

Mimo dużej liczby publikacji poświęconych osobie i działalności księdza Jerzego Popiełuszki, brakuje rzetelnych opracowań naukowych analizujących dokumentację dotyczącą księdza wytworzoną przez komunistyczny aparat represji. Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie doniesień tajnych współpracowników skupionych wokół księdza Popiełuszki oraz pogłębiona analiza historyczna ich działalności. Na potrzeby niniejszego tekstu dokonano analizy teczek pracy i teczek osobowych trzech tajnych współpracowników o pseudonimach: „Jankowski”, „Kustosz”, „Tarcza/Miecz”. Personalalia tych osób oraz sygnatury akt były wcześniej znane i wspomniane, głównie przez dziennikarzy, jednak nie doczekał się do tej pory rzetelnego opracowania naukowego, poza aktami tw „Jankowskiego”. Poruszono także nieomawiane do tej pory zapisy dotyczące tw: „Janusza” oraz hutników „Bogdana”, „Uzciewego” i „Fredka”.

Podstawowymi źródłami do zbadania tego zagadnienia są materiały wytworzone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, przede wszystkim teczki osobowe, teczki pracy oraz zapisy ewidencyjne z kartotek.

ABSTRACT

Despite the large number of publications about the figure and activities of Father Jerzy Popiełuszko, there is a shortage of reliable academic studies analysing the documentation concerning the priest produced by the communist apparatus of repression. The aim of the present text is to present the reports of secret collaborators focused on Father Popiełuszko and an extensive historical analysis of their activities. For the purposes of this text, the work files and personal files of three secret collaborators with pseudonyms were analysed: „Jankowski”, „Kustosz”, „Tarcza/Miecz”. The personalities of these persons and the file references were previously known and mentioned, mainly by journalists, but no solid scholarly work, apart from the files of tw „Jankowski”, has been done so far. The records of tw „Janusz” and the steelworkers „Bogdan”, „Uzcziwy” and „Fredek”, which have not been mentioned so far, were also discussed.

The basic sources for investigating this issue are the materials produced by the Ministry of the Internal Affairs, above all personal files, work folders and records from card files.

Wstęp

Już od początku swojej drogi kapłańskiej Alfons Popiełuszko¹ był w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. 15 listopada 1965 roku Wydział IV Komendy Stołecznej Milicji Obywatelskiej założył mu, jako klerykowi Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego pw. św. Jana Chrzciciela w Warszawie, Teczke Ewidencji Operacyjnej na Księdza o numerze rejestracyjnym 33805, w ramach standardowej procedury inwigilacji kleru². Skala inwigilacji księdza Jerzego Popiełuszki i środowisk skupionych wokół niego narastała w czasie, zwłaszcza od początku 1982 roku, aż do momentu kulminacyjnego, jakim było jego porwanie przez funkcjonariuszy SB i zamordowanie. Duchowni byli systemowo poddawani obserwacji i kontroli przez komunistyczny aparat represji, którego istotną część stanowiła Służba Bezpieczeństwa. W ich środowiskach lokowano tajnych współpracowników, których uważano za najważniej-

¹ W 1971 roku zmienił imię na Jerzy.

² <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/77762> (dostęp: 12.09.2022).

szą część pracy operacyjnej, ponieważ poza przekazywaniem informacji mogli wpływać na bieg wydarzeń³.

Cel i źródła

Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie doniesień tajnych współpracowników skupionych wokół księdza Jerzego Popiełuszki oraz pogłębiona analiza historyczna ich działalności. Z powodu zniszczenia wielu dokumentów dotyczących inwigilacji księdza trudno ustalić liczbę skupionych wokół niego tajnych współpracowników. Na potrzeby niniejszego tekstu dokonano analizy teczek pracy i teczek osobowych trzech tajnych współpracowników o pseudonimach: „Jankowski”, „Kustosz”, „Tarcza/Miecz”. Personalia tych osób oraz sygnatury akt były wcześniej znane i wspominane, głównie przez dziennikarzy, jednak nie doczekał się do tej pory rzetelnego opracowania naukowego, poza aktami tw „Jankowskiego”⁴.

Poruszono także nieomawiane do tej pory zapisy dotyczące tw: „Janusza” oraz hutników „Bogdana”, „Uczciwego” i „Fredka”.

Podstawowymi źródłami do zbadania tego zagadnienia są materiały wytworzone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, przede wszystkim teczki osobowe, teczki pracy oraz zapisy ewidencyjne z kartotek.

Stan badań

Powstało ponad sto opracowań monograficznych i publikacji o charakterze wspomnieniowym poświęconych bezpośrednio postaci księdza Jerzego Popiełuszki. Pierwsze publikacje poświęcone kapłanowi zaczęły ukazywać się już za jego życia. Początkowo były to drugoobiegowe wydania jego homilii, które

³ F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków–Warszawa 2019, s. 92.

⁴ A. Friszke, A. Karoń-Ostrowska, Z. Nosowski, T. Wiścicki, *TW. „Jankowski”*, „Więź” 2006, nr 7, s. 81–140.

tuż po śmierci ukazywały się w wielu wydawnictwach podziemnych⁵. Tuż po śmierci zaczęły ukazywać się także krótkie życiorysy kapłana⁶ oraz broszury dotyczące okoliczności jego śmierci i procesu zabójców⁷. Wydany został także wybór listów pisanych do księdza Popiełuszki przez uczestników mszy za ojczyznę i odbiorców jego homilii⁸. Ponadto powstały liczne prace zawierające wspomnienia osób znających osobiście kapłana⁹. W zaledwie kilka miesięcy po śmierci ukazała się także pierwsza jego biografia, która powstała w oparciu o rozmowy ze świadkami¹⁰.

Do najważniejszych publikacji o charakterze naukowym należy zaliczyć biografię autorstwa Ewy Czaczkowskiej i Tomasza Wiścickiego¹¹. Nowe światło na nauczanie księdza Popiełuszki rzuca bogaty zbiór jego wypowiedzi, w dużej mierze dotychczas nieznanych, zebrany i opracowany naukowo przez

⁵ J. Popiełuszko, *Cena miłości Ojczyzny*, Warszawa 1984; J. Popiełuszko, *Moja Polska rozmodlona*, Warszawa 1985; J. Popiełuszko, *Kazania patriotyczne. Msze święte w intencji Ojczyzny w okresie stanu wojennego w Polsce*, Paryż 1985; J. Popiełuszko, *Zapiski 1980–1984*, Paryż 1985; J. Popiełuszko, *Ku wolności wyswobodził nas Chrystus: homilie, wywiady, słowo ostatnie*, Warszawa Wydawnictwo Społeczne KOS 1984.

⁶ T. Bogucki, *Drogi życia ks. Jerzego Popiełuszki*, Warszawa 1984; T. Bogucki, *Moja wspomnienia o ks. Jerzym Popiełuszcze*, Warszawa 1986; *Ksiądz Jerzy Popiełuszko niezmordowany duszpasterz i brat ludzi uciśnionych 14.IX.1947–19.X.1984*, Jasna Góra 1984; *Życiorys księdza Jerzego Popiełuszki duszpasterza robotników polskich*, bmw.

⁷ S. Dąbrowski, *Męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, Gdynia–Rumia 1985; M.P. Krzyżański, L. Lechowicz, B. Wierzbicki, *Sprawcy byli nieobecni, Proces morderców ks. Jerzego Popiełuszki*, Nowy Jork 1986; *Słowa oskarżenia i obrony na procesie w sprawie o uprowadzenie i zabójstwo ks. J. Popiełuszki*, Toruń 1985; *Przemówienia obrońców ks. Jerzego Popiełuszki na procesie toruńskim*, bmw, 1985; S. Lammich, *Proces przeciwko zabójcom ks. Jerzego Popiełuszki: relacja obserwatora i dokumenty*, bmw 1985; *Proces toruński: przemówienia oskarżycieli, przemówienia obrońców, przemówienia oskarżonych*, bmw 1985; A. Szczypiorski, *Proces toruński*, Warszawa 1985.

⁸ *Kochany Księżę Jurku ... : listy do księdza Jerzego Popiełuszki*, Warszawa 1985.

⁹ W. Chrostowski, *Świadectwo: dokumenty*, Kraków 1991; *Czuwamy. Służby przy grobie księdza Jerzego Popiełuszki 1984–1994*, Warszawa 1995; *Jerzy Popiełuszko życie i śmierć dokumenty wspomnienia*, Warszawa 1986; A. Olędzki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko Spotkania po latach. Wywiady*, Kraków 2010; P. Czartoryski-Sziler, *Modlitwa za Polskę: ksiądz Jerzy Popiełuszko we wspomnieniach bliskich*, Szczecinek 2004; *Obcowanie ze świętym: wspomnienia o ks. Jerzym Popiełuszcze*, red. E. Chałasińska, Warszawa 2010; J. H. Płaska, *Wspomnienia o Ks. Jerzym Popiełuszcze*, Warszawa 2000.

¹⁰ G. Sikorska, *Prawda warta życia*, Londyn 1985.

¹¹ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2020.

Pawła Kęskę¹². Ciekawe publikacje naukowe powstały zwłaszcza na temat okoliczności śmierci księdza¹³. Warte wspomnienia są także publikacje: Janusza Kotańskiego, Mileny Kindziuk, Piotra Litki i Judith Kelly oraz Petera Rainy¹⁴.

Mimo dużej liczby publikacji, brakuje rzetelnych opracowań naukowych analizujących dokumentację dotyczącą księdza Popiełuszki wytworzoną przez komunistyczny aparat represji. Przygotowane przez Instytut Pamięci Narodowej, cenne dla badaczy, dwutomowe wydanie krytyczne materiałów źródłowych pokazujących działalność aparatu represji skupionego wokół ks. Popiełuszki, którego kolejne dwa tomy dotyczące okresu po porwaniu księdza są przygotowywane do wydania, stanowi zaledwie wstęp do tego zagadnienia¹⁵.

Wprowadzenie do zagadnienia tajnych współpracowników donoszących na ks. Popiełuskę przedstawił Jan Żaryn we wstępie do zbioru¹⁶. Jednak należy zaznaczyć, że w tomie znajdują się zaledwie wybrane meldunki trzech tw o pseudonimach: „Kustosz”, „Jankowski” i „Tarcza”/”Miecz”. Autorzy nie podają informacji, że są to wybrane meldunki na temat księdza, nie podają również kryteriów jakimi kierowali się przy wyborze zamieszczonych w zbiorze dokumentów źródłowych, np. cytowane są trzy meldunki tw „Tarczy-Miecz” z przeszło dziewięćdziesięciu wzmianek na temat księdza, które są w jego tecz-

¹² *Zawsze głosiłem prawdę. Nauczanie społeczne w wypowiedziach księdza Jerzego Popiełuszki. Wybór źródeł*, red. P. Kęska, Warszawa 2023.

¹³ J. Żaryn, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko w aktach Stasi*, [w:] *Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*, red. M. Kindziuk, Warszawa 2016; P. Skibiński, *Reakcja władz komunistycznych na kryzys polityczny po śmierci bł. Jerzego Popiełuszki na przełomie lat 1984–1985 w świetle dokumentów, m. in. I departamentu MSW*, [w:] *Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*; R. Łatka, *Reakcje na zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki. Na podstawie wybranych dokumentów Komitetu Krakowskiego PZPR i tekstów* „Gazety Krakowskiej” (1984–1985), „Sowiniec” 2013.

¹⁴ M. Kindziuk, *Jerzy Popiełuszko: biografia*, Kraków 2018; M. Kindziuk, *Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984*, Warszawa 2014; P. Litka, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko: dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2010; P. Litka, *Zniszczyć księdza*, Kraków 2022; J. Kelly, *Just call me Jerzy. Popiełuszko in the United States and Canada*, Yellow Springs 2016; J. Kotański, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Lublin 2004; P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, cz. 1, *W służbie Kościoła*, Olsztyn 1990; Idem, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz. 2, *Proces toruński*, Olsztyn 1990.

¹⁵ *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984. T. 1*, wstęp J. Żaryn, red. J. Mysiakowska, J. Gołębiowski, A. K. Piekarska, Warszawa 2009.

¹⁶ *Aparat represji*, op.cit., s. 15–64.

kach pracy. Nie wspomina się również o tajnych współpracownikach z Huty Warszawa donoszących na Popiełuszkę.

Duchowni

Duchownymi współpracującymi z bezpieczeństwem oraz udzielającymi informacji o ks. Popiełuszcze, których teczki pracy się zachowały byli księża: Michał Czajkowski i Andrzej Przekaziński.

Jako ich podstawę werbunku wpisano „dobrowolność”, jednak z analizy akt wynika, że w obu przypadkach SB dysponowała materiałami kompromitującymi o charakterze obyczajowym oraz wykorzystała chęć uzyskania paszportu i ułatwienie wyjazdów zagranicznych¹⁷. Wpisywana często kategoria „dobrowolności” była tylko pozorna, często była efektem długotrwałej perswazji i manipulacji psychicznej¹⁸.

„Jankowski”

Ksiądz Czajkowski został, zgodnie z zapisami ewidencyjnymi, zwerbowany w lipcu 1956 roku, jako kleryk pod pseudonimem „Janek”, jeszcze w tym samym roku miał odmówić współpracy. Ponownie został zwerbowany w 1960 roku w wyniku szantażu materiałami kompromitującymi. Wówczas został zarejestrowany jako tw „Jankowski”¹⁹. Szczegółowe omówienie współpracy księdza Czajkowskiego zostało opisane na łamach czasopisma „Więź”²⁰. Od kwietnia 1977 roku do października 1984 roku jego oficerem prowadzącym był Adam Pietruszka²¹, później skazany w procesie zabójców ks. Popiełuszki.

¹⁷ Instytut Pamięci Narodowej [IPN] BU 001134/1695, k.29–31; IPN BU 00945/1124.

¹⁸ F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa*, op.cit., s.108.

¹⁹ *Aparat represji*, op.cit., s. 85.

²⁰ A. Friszke, A. Karoń-Ostrowska, Z. Nosowski, T. Wiścicki, *TW. „Jankowski”*, „Więź” 2006, nr 7, s. 81–140.

²¹ Pietruszka Adam (ur. 1938) pułkownik MO, od 1961 r. funkcjonariusz SB. Od kwietnia 1979 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW, a od marca 1981 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW. Oskarżony o nakłanianie i udzielanie pomocy podwładnym: Grzegorzowi Piotrowskiemu, Leszkowi Pękali i Waldemarowi Chmielewskiemu w wprowadzeniu i zabójstwie ks. J. Popiełuszki. W listopadzie 1984 r. został

Kontakty między „Jankowskim” a Pietruszką były częste. W okresie od 1978 do 1984 roku spotkali się minimum 73 razy, ponadto kilkanaście razy rozmawiali telefonicznie²². Jednak jak podkreślają autorzy opracowania: „W tym okresie istnieje największa wątpliwość co do wiarygodności zapisów”²³. Nie da się ustalić czy sporządzane przez Pietruszkę notatki są w całości zgodne z informacjami przekazywanymi przez ks. Czajkowskiego.

Wśród licznych notatek ze spotkań Adama Pietruszki z „Jankowskim” siedem zawiera informacje dotyczące ks. Popiełuszki. Pierwsza z nich pochodzi z 2 listopada 1982 roku: „Pod pretekstem poszukiwania określonych lekarstw, odwiedzić ks. Popiełuszkę. Zwrócić uwagę na jego aktualne zaangażowanie i utrzymywane kontakty”²⁴. W kolejnym doniesieniu dotyczącym ks. Popiełuszki, z 30 listopada 1982 roku, widnieje informacja, że tw spotkał się z nim już dwukrotnie. Relacjonował wówczas ostrzeżenia wobec ks. Popiełuszki płynące od biskupa: „27 bm był u ks. Popiełuszki biskup Kraszewski z dziwną misją. Stwierdził, że nie przychodzi jako jego zwierzchnik, ale brat i przyjaciel. Z tych pozycji prosi go aby nie głosił kazania w dniu 30 bm gdyż wtedy zamknie go bezpieczeństwa”²⁵.

W notatce z kolejnego spotkania, które miało miejsce 11 stycznia 1983 roku, pojawia się informacja o ochronie księdza Popiełuszki zorganizowanej przez hutników z Huty Warszawa²⁶. Potwierdzenie tej informacji znaleźć można między innymi we wspomnieniach hutników²⁷. W nocy z 12 na 13 grudnia 1982 roku do mieszkania księdza Popiełuszki wrzucono cegłę z materiałem wybuchowym. Po tym wydarzeniu przyjaciele księdza, do których należeli przede wszystkim robotnicy z Huty Warszawa postanowili otoczyć go opieką. Hutnicy zabezpieczyli okna metalową siatką by w przyszłości uniemożliwić ponowne próby ingerencji. W mieszkaniu księdza Popiełuszki zaczęto pełnić nocne dy-

aresztowany i zawieszony. W lutym 1985 r. uznany został przez Sąd Wojewódzki w Toruniu winnym zarzucanych czynów i skazany na 25 lat pozbawienia wolności. Zwolniony na mocy amnestii w 1994 r.

²² A. Friszke, A. Karoń-Ostrowska, Z. Nosowski, T. Wiścicki, *TW. „Jankowski”*, „Więź” 2006, nr 7, s. 81–140.

²³ *Ibidem*.

²⁴ IPN BU 00169/83, t. 4, k.100.

²⁵ *Ibidem*, s.135.

²⁶ IPN BU 00169/83, t. 4, k. 105–106.

²⁷ J. Szóstko, *Nasz duszpasterz i my*, Warszawa 2006, s. 78.

żury. Z początku trzon grupy zabezpieczającej stanowili hutnicy, z czasem w jej skład weszli robotnicy z innych zakładów oraz ludzie innych profesji.

Ważna jest kolejna informacja „Jankowskiego” zanotowana przez Adama Pietruszkę 8 marca 1984 roku: „Poczuł się on [KJ. ks. Popiełuszko] bardziej pewnie i jest przekonany, że prymas Glemp „już nie będzie go ścigał za zwalczanie komunistów”. Powodem tego było przywiezienie mu przez bpa Kraszewskiego błogosławieństwa od Papieża oraz podarowania papieskiego różańca ks. Popiełuszce. Popiełuszko mówił, że bp Kraszewski po powrocie z Watykanu odbył rozmowę z kard. Glempem na jego temat. Przebieg rozmowy był gwałtowny, gdyż biskup bronił Popiełuszki i stwierdził, że wobec Papieża też gorliwie występował z taką obroną. W jej wyniku udało się biskupowi Kraszewskiemu „zastraszyć” prymasa autorytetem papieskim. Doszło to tak daleko, że kard. Glemp ofiarował ks. Popiełuszko książkę o kard. Hlondzie z osobistą dedykacją, w bardzo ciepłym nastroju przyjął go (...) Ks. Popiełuszko ocenia tą zmianę Prymasa względem jego osoby jako wynik zabiegów bp Kraszewskiego u Papieża. Tam Kraszewski mógł powoływać się na długoletnią znajomość ks. Popiełuszki, opiekowanie się nim już w seminarium oraz eksponować już jego prześladowania przez komunistów, gdy odbywał on służbę wojskową jako alumn. Zagwarantował też swoim autorytetem iż nie jest rzeczą możliwą aby Popiełuszko gromadził u siebie ulotki i amunicję. Oceniał ten fakt w kategoriach czystej prowokacji. Po wysłuchaniu takich zapewnień biskupa Papież miał polecić obronę ks. Popiełuszki przez Kościół za wszelką cenę...”²⁸.

Fakt otrzymania różańca i błogosławieństwa papieskiego potwierdził biskup Kraszewski: „Kiedy w styczniu roku 1984 zjawiłem się u ojca świętego na Watykanie pierwsze pytania ojca świętego dotyczyły ks. Jerzego Popiełuszki i jego działalności, ponieważ byłem dobrze zorientowany starałem się w odpowiedni sposób naświetlić tą działalność i podkreślałem jego zasługi wobec Solidarności i wobec duszpasterstwa naszej braci robotniczej, zwłaszcza w Hucie Warszawa. Ojciec święty był tym bardzo zainteresowany. Polecił mi przekazać dla księdza Jerzego specjalne swoje błogosławieństwo. Wówczas dostałem specjalny różaniec papieski dla księdza Jerzego”²⁹. Potwierdził to również

²⁸ IPN BU 00169/83, t.4, s. 159–160.

²⁹ Relacja bp Zbigniewa Kraszewskiego, [w:] film dokumentalny *Popiełuszko*, reż. R. Terlecki, Video Studio Gdańsk 1990.

ksiądz Adam Boniecki, który rozmawiał o tym z biskupem w samochodzie podczas wspólnej drogi na rzymskie lotnisko³⁰.

Spotkanie między biskupem Kraszewskim a kardynałem Glempem odbyło się na początku lutego i jak się wydaje zaowocowało łagodniejszym podejściem kardynała wobec księdza Popiełuszki, o czym świadczy m.in. książka z dedykacją przekazana ks. Popiełuszce 15 lutego 1984 roku.

Zgodnie z zapisami w aktach, dzień po ogłoszeniu w telewizji informacji, że sprawcami porwania ks. Popiełuszki są funkcjonariusze MSW, 28 października 1984 roku, ks. Czajkowski spotkał się z Adamem Pietruszką aby zrezygnować ze współpracy. W notatce z tego spotkania widnieje zapis uzasadniający powód rezygnacji: „za śmierć brata w kapłaństwie nie może być u niego żadnego wybaczenia. To jest zbrodnia kainowa, której kapłan rozgrzeszyć nie może”³¹.

Wiarygodność niektórych zapisów z teczek pracy „Jankowskiego” wydaje się wątpliwa, zwłaszcza w świetle tego, że były one zapisywane przez oficera prowadzącego, a nie bezpośrednio przez tw. Sam ks. Michał Czajkowski, który przyznał się do współpracy twierdzi, że nie spotykał się osobiście z księdzem Popiełuszką oraz nie rozmawiał o nim z Prymasem: „W moich rozmowach z funkcjonariuszem Służby Bezpieczeństwa (których dzisiaj głęboko żałuję) nie powiedziałem niczego przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszce, nigdy też nie rozmawiałem na jego temat z Księdzem Prymasem”³². Poddawanym w wątpliwość doniesieniem jest informacja o rozmowie „Jankowskiego” z Prymasem Glempem na temat ks. Popiełuszki, której zaprzeczył także sam Prymas³³. Poddana jest też wątpliwości notatka dotycząca rezygnacji ze współpracy i tego czy takie spotkanie faktycznie miało miejsce. Według rozmowy ks. Czajkowskiego z prof. Janem Żarynem, po porwaniu ks. Popiełuszki kapłan nie kontaktował się ze swoim oficerem prowadzącym³⁴.

Warto natomiast przypomnieć, że ogólny charakter doniesień był krytyczny wobec ks. Popiełuszki, czego dobrym przykładem może być zapis: „Jestem zdania, iż ks. Popiełuszko to typ mitomana widzącego więcej w wyobraźni niż

³⁰ ODŹIKJP, AC, N_V, Boniecki Adam.

³¹ IPN BU 00169/83, t. 4, k.151.

³² Oświadczenie k. Michała Czajkowskiego, „Więź” 2006, nr 7–8, s. 121–134.

³³ *Zawsze się buntował*, rozmowa E. K. Czaczkowskiej z Prymasem Józefem Glempelem, „Rzeczpospolita”, 19 maja 2006.

³⁴ *Aparat represji*, op.cit., s. 62.

w rzeczywistości. Jego konspiracja dowartościowuje jakiś manieryzm, który zawsze reprezentował³⁵.

„Kustosz”

Jeszcze bardziej skomplikowana w ocenie wydaje się sprawa współpracy z bezpieczeńką ks. Andrzeja Przekazińskiego. Pierwsze spotkanie z pracownikiem SB nastąpiło prawdopodobnie w kwietniu 1975 roku, gdy ks. Przekaziński ubiegał się o wydanie paszportu na wyjazd do Włoch. Wówczas ksiądz miał się zgodzić na rozmowy, w których występował w roli „eksperta” od sytuacji Kościoła³⁶. Do kolejnego spotkania doszło już miesiąc później. W notatce z tego spotkania pojawia się informacja, że ksiądz poinformował swojego proboszcza o rozmowach, a także poprosił oficera o rok przerwy w spotkaniach na przemyślenie tego wszystkiego³⁷. W październiku 1978 roku kontakt operacyjny miał zostać odnowiony z inicjatywy oficera prowadzącego, ppor. Romana Dobrzyńskiego³⁸.

Rok później, w październiku 1979 roku, ksiądz Przekaziński został zarejestrowany przez Wydział IV Komendy Stołecznej MO jako kandydat na tw o pseudonimie „Kustosz”. W styczniu 1981 roku dokonano zmiany charakteru rejestracji na tajnego współpracownika³⁹.

Zachowały się notatki ppor. Dobrzyńskiego, z 11 spotkań z ks. Przekazińskim, które odbyły się między 1975 rokiem, a rejestracją na tw. W tym czasie SB zbierała także materiały obciążające i kompromitujące ks. Przekazińskiego, z których część pochodziła od tw „Poety”, księdza Czarnoty pracującego w tej samej parafii, którego prowadził również ppor. Dobrzyński⁴⁰.

Rozmowy „Kustosza” ze Służbą Bezpieczeństwa trwały do 1985 roku. Pod koniec kwietnia 1985 roku doszło do spotkania z oficerem prowadzącym, w którym „Kustosz” odmawiał dalszej współpracy ze względu na sprawę porwania i zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki, którego uważał za swojego przyjaciela. Gdy oficer użył określenia „przykre wydarzenie z ks. Popiełuszką”,

³⁵ Ibidem, s.82.

³⁶ IPN BU 00328/841, t.1, k. 13–15.

³⁷ Ibidem, t.1, k. 16.

³⁸ IPN BU 00328/841, t.1, k. 40.

³⁹ IPN BU 001134/1695, k.1.

⁴⁰ IPN BU 00328/841, t. 1, k. 43, 47, 67, 70.

ks. Przekaziński: „Uderzając pięścią w stół oświadczył, że nie jest to przykre wydarzenie, a morderstwo dokonane z premedytacją, które obarcza cały resort MSW⁴¹. Mimo odmowy współpracy zachowała się notatka z jeszcze jednego spotkania, datowanego na 16 lipca 1985 roku, kończąca się adnotacją, że kolejne spotkanie zostało umówione na początek września⁴². Zamknięcie sprawy współpracy nastąpiło w październiku. Pod datą 12 października widnieje zapis że tw „zdecydowanie odmawia dalszych kontaktów z pracownikiem SB oraz obarcza winą cały resort MSW za zaistniały wypadek. Nie przyjmuje telefonów i odmawia jakichkolwiek telefonów oraz spotkań⁴³. Mianem „wypadku” określono zamordowanie ks. Popiełuszki. Akta zostały złożone w Biurze C MSW pod sygnaturą 17619/I.

Ksiądz Przekaziński znał się i przyjaźnił z ks. Popiełuszką od czasów seminaryjnych. Odchodzącego z parafii św. Stanisława Kostki ks. Przekazińskiego, który został dyrektorem Muzeum Archidiecezji Warszawskiej zastąpił ksiądz Popiełuszko. Pierwsza informacja dotycząca ks. Popiełuszki w raporcie „Kustosza” pojawia się 23 lipca 1982 roku. Chcąc nawiązać do ich znajomości oficer prowadzący prowadził swego rodzaju grę z rozmówcą, pytając go ogólnie o kontakty w parafii św. Stanisława Kostki: „Chcąc nawiązać w rozmowie do osoby ks. Popiełuszki, zapytałem informatora, czy utrzymuje z kimś kontakty z parafii. TW „Kustosz” odparł, że ks. Jerzym, a następnie wyjaśnił, że chodzi o ks. Popiełuszkę, który jest jego przyjacielem. Spytałem, czy jest możliwość załatwienia przez niego lekarstwa na serce i dodałem, że ks. Popiełuszko nie cieszy się zbyt dobrą opinią zarówno wśród księży i kurii oraz władz świeckich. Spowodowane jest to tym, że organizuje msze o wydźwięku politycznym, w czasie których niezbyt pochlebnie wyraża się o rządzie gen. Jaruzelskiego⁴⁴.

Następnie w notatce pojawia się opinia „Kustosza” o mszach za ojczyznę odprawianych przez ks. Popiełuszkę. Jest to de facto opinia pozytywna i broniąca działalności ks. Popiełuszki. Zdaniem ks. Przekazińskiego msze za ojczyznę: „dają upust niezadowoleniom społecznym. Ludzie zamiast iść na ulicę idą do kościoła, gdzie rozładowują swoje napięcia i stresy⁴⁵.”

⁴¹ Ibidem, t. 2, k.61.

⁴² IPN BU 00328/841, t.2, k.68.

⁴³ IPN BU 001134/1695, k. 106.

⁴⁴ *Aparat represji*, op.cit., s.78.

⁴⁵ IPN BU 00328/841, t.2, k.24.

Kolejna wzmianka dotycząca ks. Popiełuszki pojawia się w niecały miesiąc później w kontekście planowanego wyjazdu do Rzymu na kanonizację ojca Maksymiliana Kolbego. „Kustosz” starał się pomóc w załatwieniu paszportu dla swojego kolegi, ks. Jerzego, co będzie starał się robić także przy kolejnym spotkaniu⁴⁶.

W sumie wśród 31 notatek ze spotkań „Kustosza”, z lat 1981–1985, które znajdują się w jego teczce pracy, osiem zawiera informacje dotyczące ks. Popiełuszki. Poza sprawą wyjazdu do Rzymu, pozostałe informacje dotyczą aresztowania ks. Popiełuszki w grudniu 1983 r., które tw potępiał, krytykując również podrzucenie materiałów prowokacyjnych do prywatnego mieszkania księdza na ul. Chłodnej. W notatce zapisano, że: „TW „Kustosz” do sprawy aresztowania ks. Popiełuszki podszedł bardzo emocjonalnie, ponieważ jest to jego kolega”⁴⁷. Wraz z porwaniem księdza Popiełuszki następuje przerwa w kontaktach, aż ostatecznie niecały rok później „Kustosz” kończy współpracę, czego powodem niewątpliwie było zamordowanie ks. Popiełuszki.

Wszystkie informacje dotyczące ks. Popiełuszki były przekazywane najpierw do Włodzimierza Fijała, a następnie Grzegorza Ekierta, czyli prowadzących SOR „Popiel”. Z powodu niekompletnego zachowania akt SOR „Popiel” niemożliwe jest przeanalizowanie wykorzystania w tej sprawie informacji uzyskanych od „Kustosza”.

Niewątpliwie ks. Przekaziński świadomie prowadził rozmowy z oficerem Służby Bezpieczeństwa. Jednak informacje przekazywane przez niego miały charakter ogólny i stawały w pozytywnym świetle ks. Popiełuszkę, co jest widoczne w zachowanych materiałach. Wydaje się, że „Kustosz” starał wykorzystać znajomość z SB w celu pomocy ks. Popiełuszce. Sam ks. Przekaziński przyznawał się do prowadzonych rozmów, jednak podważał wiarygodność niektórych zapisów, które znalazł w swojej teczce pracy, za znacznie zawyżoną uważał liczbę wymienionych przez SB spotkań⁴⁸. Jego relacja na temat rozmowy z oficerem SB po zamordowaniu ks. Popiełuszki, pokrywa się z tym co zanotowano w aktach operacyjnych. Ks. Przekaziński podkreślał, że nie chciał więcej rozmawiać z pracownikami SB, ponieważ reprezentowali oni tych, którzy za-

⁴⁶ Ibidem, t.2, k.28.

⁴⁷ *Aparat represji*, op.cit., s. 52.

⁴⁸ <https://www.rp.pl/wydarzenia/art15771341-sb-nie-pytala-o-zgode> (dostęp: 12.01.2022).

mordowali jego przyjaciela⁴⁹: „Naprawdę nie wiedziałem, że jestem przez nich traktowany jako współpracownik. Jeżeli ktoś będzie tym dotknięty, to bardzo przepraszam. Naprawdę nie uważam się za donosiciela. Nikomu nie szkodziłem. Sprawa przyjaźni z Jerzym była dla mnie czymś wspaniałym, świętym. Dlatego nie potrafię zrozumieć, dlaczego dzisiaj moje nazwisko pada w kontekście donosicieli na ks. Jerzego. Z mojej strony niczego takiego nie było”⁵⁰.

Również Jan Żaryn wartościuje przydatność informacji od „Jankowskiego” i „Kustosza”. Jego zdaniem „Jankowski” „zgodnie z linią interpretacyjną SB – wpisywał czyny i słowa ks. Jerzego w kategorię „wystąpień politycznych”. Jednocześnie przypisywał – w wersji zarejestrowanej przez płk. Pietruszkę – kapłanowi negatywne cechy osobowościowe”⁵¹.

Analiza teczek pracy „Kustosza” oraz materiałów przechowywanych w Ośrodku Dokumentacji Życia i Kultu ks. Jerzego Popiełuszki w Warszawie pozwalają stwierdzić, że ks. Przekaziński miał dużo większą wiedzę na temat ks. Popiełuszki niż udział jej SB.

Z zachowanym relacji i wspomnień wiadomo o tajnych spotkaniach, które odbywały się w Muzeum Archidiecezji Warszawskiej zarządzanym przez ks. Przekazińskiego, m.in. księdza Popiełuszki ze Zbigniewem Romaszewskim, czy ks. Popiełuszki z ukrywającymi się członkami podziemia⁵². O tych spotkaniach najprawdopodobniej wiedział ksiądz Przekaziński, nie poinformował jednak o nich SB.

Obaj księża współpracowali ze sobą m.in. w kontekście pomocy artystom i ich zaangażowania w oprawę mszy za ojczyznę. Ksiądz Przekaziński wspominał: „Nasza znajomość nie wygasła, tylko przeciwnie rozwijała się dalej. Jerzy bywał u mnie, odwiedzał mnie tutaj na budowie, później po otwarciu muzeum w tym nowym miejscu. Ja bywałem u niego. Rozmawialiśmy o naszej pracy, rozmawialiśmy ciągle, na bieżąco o naszych problemach. Myśmy się jakoś wzajemnie wspierali. [...] Jerzy bywał u mnie bardzo często. Przez cały okres, aż do

⁴⁹ ODŻiKJP, AC, N_A, Ks. Andrzej Przekaziński.

⁵⁰ <https://www.rp.pl/wydarzenia/art15771341-sb-nie-pytala-o-zgode> (dostęp: 12.01.2022).

⁵¹ *Aparat represji*, op.cit., s.54

⁵² *Romaszewscy, autobiografia. Ze Zbigniewem, Zofią i Agnieszką Romaszewskimi rozmawia P. Skwieciński*, Warszawa 2014, s. 319–320; ODŻiKJP, AC, N_A, Józef Orzeł.

śmierci myślę, że widywaliśmy się co tydzień. Albo ja u niego, albo on u mnie. A często było tak, że widywaliśmy się codziennie. To zależało od sytuacji”⁵³.

Inni duchowni

Na podstawie zapisów ewidencyjnych ustalono iż niektórzy duchowni kontaktujących się z ks. Popiełuszką były zarejestrowane jako tajni współpracownicy. Jednak ich teczki osobowe i teczki pracy zostały zniszczone, dlatego też trudno jest ustalić czy składali meldunki dotyczące księdza. Zaliczyć do nich należy m.in. ks. Jerzego Czarotę, który od sierpnia 1980 roku był wikariuszem w parafii św. Stanisława Kostki i mieszkał w tym samym budynku plebanii, co ks. Popiełuszko. Został pozyskany do współpracy już w czasie nauki w seminarium w 1964 roku i zarejestrowany jako tw „Rolando”. W październiku 1978 roku został ponownie pozyskany pod pseudonimem „Poeta”⁵⁴.

Pozyskani do współpracy zostali także co najmniej dwaj kapłani, którzy koncelebrowali razem z ks. Popiełuszką msze św. za ojczyznę. Jeden z kapłanów diecezji warszawskiej został zwerbowany do współpracy w 1978 roku i zarejestrowany jako tw „Paweł” o numerze rejestracyjnym 23590. W lutym 1984 roku został zdjęty z ewidencji z uwagi na odmowę współpracy⁵⁵. W zachowanych dwóch tomach jego teczek pracy znajdują się liczne meldunki dotyczące działalności ks. Leona Kantorskiego i parafii św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej, nie ma natomiast żadnych wzmianek dotyczących ks. Popiełuszki⁵⁶. Podobnie jest w przypadku innego duchownego, z diecezji łomżyńskiej, który w listopadzie 1968 roku został zwerbowany pod pseudonimem „Jakub” o numerze rejestracyjnym 7657, na podstawie materiałów kompromitujących⁵⁷. W latach osiemdziesiątych ksiądz ten zaczął współpracować z działaczami NSZZ „Solidarności”, nawiązał relację z księdzem Popiełuszką i odmawiał rozmów z SB. W zachowanych materiałach nie pojawiają się informacje dotyczące Popiełuszki.

⁵³ ODŹiKJP, AC, N_A, Przekaziński Andrzej.

⁵⁴ IPN BU 001121/521; *Aparat represji*, op.cit., s.52.

⁵⁵ *Aparat represji*, op.cit., s. 132.

⁵⁶ IPN BU 00275/627, t.1–2.

⁵⁷ IPN Bi 0013/80, k.4.

Świeccy

Bezpieka wśród swoich informatorów miała osoby świeckie przebywające w otoczeniu ks. Popiełuszki. Wśród ludzi zarejestrowanych jako osobowe źródła informacji był m.in. pracownicy Huty Warszawa oraz Tadeusz Stachnik i Leszek Dalbiak⁵⁸.

„Janusz”

Nie zachowały się materiały dotyczące tw „Janusza” nr rejest. 32943. Pod tym pseudonimem pozyskany został we wrześniu 1982 roku działacz NSZZ „Solidarność”, Leszek Dalbiak. W kartotece ogólnoinformacyjnej MSW widnieje adnotacja, że był on do wybuchu stanu wojennego „osobistym sekretarzem przewodniczącego NSZZ Solidarność – Regionu Mazowsze – Seweryna Jaworskiego”⁵⁹. W maju 1988 roku zakończono sprawę z powodu odmowy współpracy. W 1990 roku materiały zostały zniszczone⁶⁰. Dalbiak poznał ks. Popiełuskę prawdopodobnie w listopadzie 1981 roku podczas strajku w Wyższej Szkole Oficerów Pożarnictwa, który wspierał również Seweryn Jaworski. To Dalbiak przedstawił księdzu Tadeusza Stachnika, czyli tw „Tarcza”/”Miecz”⁶¹. W 1982 roku Dalbiak był częstym gościem u ks. Popiełuszki, co wiadomo na podstawie raportów „Tarczy”.

„Tarcza/Miecz”

Tadeusz Stachnik to najaktywniejszy współpracownik bezpieki donoszący na ks. Popiełuskę, zarejestrowany przez Wydział III, Sekcję IV KS MO w marcu 1978 roku jako „Tarnowski”. Następnie używał pseudonimów „Tarcza”, „Miecz”, „Radwański”. Zachowała się bardzo rozległa dokumentacja jego dzia-

⁵⁸ Dalbiak Leszek (ur. 1957) zamieszkały w Warszawie, z zawodu fotograf. Członek NSZZ „Solidarność” i KPN.

⁵⁹ Kartoteka odtworzeniowa MSW, IPN BU 2912/1; Seweryn Jaworski nie przypomina sobie by znał człowieka o takim imieniu i nazwisku. Rozmowa telefoniczna z 24 listopada 2021 roku.

⁶⁰ Kartoteka ogólnoinformacyjna MSW, IPN BU 2911/1.

⁶¹ Stachnik Tadeusz (1927–1992) ekonomista, działacz KPN i NSZZ „Solidarność”.

łalności składająca się z 16 tomów teczek pracy⁶². Często, czasem codziennie, składane przez niego doniesienia zawierały szczegółowe informacje dotyczące osób, z którymi regularnie się spotykał, wśród których od pewnego momentu znalazł się ks. Jerzy Popiełuszko. Inne materiały, wśród których była m.in.teczka personalna, zostały zniszczone w styczniu 1990 roku⁶³.

W meldunkach Stachnika znajduje się aż 91 zapisów zawierających informacje dotyczące ks. Popiełuszki. Pierwszy raport Stachnika informujący o ks. Popiełuszce pojawia się 20 lutego 1982 roku od wzmianki o obecności księdza i Seweryna Jaworskiego wśród strajkujących jesienią 1981 r. studentów Wyższej Szkoły Oficerów Pożarnictwa. W raporcie tym Stachnik informuje także o nabożeństwie w intencji uwięzionych odprawionym przez księdza 17 stycznia 1982 roku a także o planie pierwszej mszy za ojczyznę. Następnego dnia „Tarcza” został przedstawiony księdzu przez Dalbiaka, jako przyjaciel Jaworskiego⁶⁴. Z raportów wynika jakoby ks. Popiełuszko miał duże zaufanie do Dalbiaka, który informacje uzyskane od kapłana przekazywał Stachnikowi a ten Służbie Bezpieczeństwa⁶⁵. Sam Stachnik początkowo rzadko widywał się z księdzem, raz w lutym i raz w marcu 1982 roku, a następnie dopiero w październiku 1982 roku. Natomiast bardzo często spotykał się z Dalbiakiem, który miał rzekomo częsty kontakt z Popiełuszką. Według informacji zawartych w meldunkach „Tarczy” kontakt między nim a księdzem celowo był prowadzony przez pośrednika, jakim miał być Dalbiak⁶⁶.

W raportach na temat tych spotkań pojawiają się obszerne informacje dotyczące działalności księdza uzyskane od Dalbiaka. W okresie od lutego do października 1982 roku odnotowano dziewięć takich zapisów. Poza tym znajdują się także informacje o przebiegu mszy za ojczyznę, w których Stachnik osobiście brał udział.

Pojawiały się informacje na temat kontaktów księdza z działaczami „Solidarności”, co było szczególnie istotne dla SB. Już w jednym z pierwszych raportów, z 5 marca 1982 roku, „Tarcza” pisał o licznych kontaktach księdza

⁶² IPN BU 00334/289, t. 1–16.

⁶³ *Aparat represji*, op.cit., s. 28.

⁶⁴ IPN BU 00334/289, t.12, k.66.

⁶⁵ *Ibidem*, k.79.

⁶⁶ IPN BU 00334/289, t.12, k.92.

z „Solidarnością”, zwłaszcza z pracownikami Huty Warszawa⁶⁷. Natomiast w raporcie z 26 sierpnia 1982 roku donosił: „Pragnę nadmienić, że ks. Popiełuszko ma ścisłe kontakty z ukrywającą się ekstremą Solidarności Regionu Mazowsze. Świadczyć o tym może fakt, że swego czasu był u niego wysłannik od Zbigniewa Bujaka po większą kwotę pieniężną, którą otrzymał (paręset tys. zł, o czym sygnalizowałem), a obecnie wysłannik od Romaszewskiego – tzw. przedstawiciel Radia Solidarność”⁶⁸.

Od października 1982 roku „Tarcza” zaczyna często odwiedzać ks. Popiełuszkę na plebanii. Łącznie 33 zapisy pochodzą z osobistych spotkań tw z księdzem, zaś pozostałe stanowią informacje zasłyszane od innych osób. „Tarcza”, któremu we wrześniu 1983 roku zmieniono pseudonim na „Miecz”, miał również częsty kontakt z innymi osobami odwiedzającymi ks. Popiełuszkę. Od nich tw uzyskiwał informacje dotyczące działalności księdza, które następnie przekazywał w swoich raportach. Do osób tych należy zaliczyć, przede wszystkim: Barbarę Jarmużyńską-Janiszewską, Wandę Chęcińską, aktorkę Hannę Skarżankę i Waldemara Chrostowskiego. Już pod koniec lutego 1982 roku „Tarcza” otrzymał zadanie nawiązania kontaktu z Chrostowskim⁶⁹.

Ostatnie spotkanie tw z księdzem nastąpiło w październiku 1984 roku, kilka dni przed zamordowaniem⁷⁰. Co interesujące, było to jedyne osobiste spotkanie „Mieczy”, w tym roku, z którego powstał raport. Trzy dni przed porwaniem księdza Popiełuszki, 16 października 1984 roku, „Miecz” informował: „Pokój sprawiał wrażenie muzeum, porozwieszane malowidła z napisami „Solidarność”, prezentujące różne symbole, postaci pokrzywdzonych [...] kalendarz Solidarności na rok 1985, portrety, koperty ze znaczkami Wałęsy [...] W pokoju była NN dziewczyna [...] siedziała przy maszynie do pisania i jak powiedział mi ksiądz Jerzy P – przepisywała tekst homilii, która ma być wygłoszona w Białymstoku czy w Bydgoszczy [...] ks. Jerzy powiedział, że od pewnego czasu opracowuje teksty homilii nie tylko dla swojego kościoła, ale i do innych parafii na terenie kraju”⁷¹.

⁶⁷ IPN BU 00334/289, t. 12, k. 109.

⁶⁸ Ibidem, t. 12, k. 178.

⁶⁹ Ibidem, k. 48.

⁷⁰ IPN BU 00334/289, t. 15, k. 108.

⁷¹ IPN BU 00334/289, t. 15, s. 183–184.

Ważnym wątkiem pojawiającym się w donosach jest psychiczne zmęczenie księdza inwigilacją i presją wywieraną na niego przez SB. Szczególnie widoczne jest to pod koniec grudnia 1983 roku, czyli w okresie intensyfikacji działań SB, z okresu gdy toczyła się sprawa karna przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze. W świetle przekazywanych informacji o częstych wezwaniach na przesłuchania oraz o nagonce prasowej wydaje się bardzo prawdopodobne, że ksiądz był wtedy nerwowy, rozkojarzony i zmęczony⁷². W jednym z doniesień „Miecza” informował „[...] ks. Jerzy Popiełuszko – mimo iż stara się zachować twarz – widać po nim tak zmęczenie, jak i przygnębienie, tym bardziej, że u niego – jak mi powiedział – jest ciągły młyn, jak w kołowrocie – jest ciągłymi wizytami bardzo zmęczony”⁷³.

„Tarcza”/ „Miecz” informował SB także o osobach, które utrzymywały systematyczny kontakt z ks. Popiełuszką. Wśród osób często pojawiających się podczas wizyt tw u księdza można wymienić m.in. studentkę medycyny Małgorzatę Załawę, hutnika Tadeusza Klimka, Waldemara Chrostowskiego, Leszka Dalbiaka oraz Wandę Chęcińską zaangażowaną w kolportaż podziemnej prasy oraz materiałów z mszy za ojczyznę. O ile obecność trzech pierwszych osób da się potwierdzić na podstawie wspomnień świadków, o tyle Dalbiak pozostaje postacią zagadkową, o której nie wspominają inni świadkowie. Nawet Seweryn Jaworski nie przypominał sobie takiego człowieka⁷⁴.

W raportach Stachnika znajduje się bardzo wiele informacji o osobach kontaktujących się z ks. Popiełuszką. Ta wiedza była wykorzystywana przez SB do dalszych działań przeciwko księdzu i konkretnym środowiskom skupionym wokół niego, co można stwierdzić na podstawie analizy innych materiałów. Stachnik miał jednak niewątpliwie wpływ na środowisko, w którym działał. Efektem jego donosów było m.in. rozbitcie przez Służbę Bezpieczeństwa środowiska wydającego drugoobiegowe czasopismo „Słowo Podziemne”, w którym wydrukowano część homilii ks. Popiełuszki wygłoszonych podczas mszy za ojczyznę. Do osób związanych z kolportażem i wydawaniem „Słowa Podziemnego” oraz współpracujących z ks. Popiełuszką, które pozostawały w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa można przede wszystkim zaliczyć: Wandę Chęcińską, Małgorzatę Suską, Barbarę Jarmużyńską-Janiszew-

⁷² IPN BU 00334/289, t. 14, k.90.

⁷³ Ibidem, t.14, k. 84.

⁷⁴ Rozmowa z Sewerynem Jaworskim.

ską i Krystynę Pobieżyńską⁷⁵. Na każdą z tych osób Służba Bezpieczeństwa prowadziła Sprawę Operacyjnego Rozpracowania. 6 stycznia 1983 roku SB wszczęła SOR krypt. „Hetera” na Wandę Chęcińską, a niecałe trzy tygodnie później sprawę krypt. „Hekate” na jej córkę Małgorzatą Suską⁷⁶. Na początku lutego 1983 roku założono Sprawę Operacyjnego Sprawdzenia o krypt. „Kiper” na Edwarda Kirpluka⁷⁷, którą w październiku przerejestrowano na SOR⁷⁸. W materiałach dotyczących Kirpluka nie pojawiają się co prawda odniesienia do ks. Popiełuszki, jednak blisko współpracował on z Suską przy wydawaniu „Słowa Podziemnego”.

W marcu 1983 roku założona została SOR krypt. „Eskulap” na Krystynę Pobieżyńską⁷⁹, a pod koniec kwietnia 1983 roku Wydział I Biura Studiów, czyli elitarnej jednostki MSW zajmującej się inwigilacją najważniejszych osób i organizacji opozycyjnych, mającej specjalne uprawnienia⁸⁰, założył SOR krypt. „Rentgen” na Barbarę Jarmużyńską-Janiszewską⁸¹. Jednak informacje w nich zawarte pochodzą już ze stycznia 1983 roku. W obu tych sprawach podkreślano bliskie kontakty „figurantek” z księdzem. W przypadku Pobieżyńskiej pisano o: „pozostawaniu pod bardzo silnym wpływem ks. J. Popiełuszki co powodowało chęć udzielenia mu wszechstronnej pomocy w jego działalności antyustrojowej”⁸². Podobnie w SOR „Rentgen”, w „planie realizacji przedsięwzięć operacyjnych” z 25 maja 1984 roku pisano, że: „figurantka utrzymuje b. bliskie kontakty z ks. Jerzym Popiełuszko... znanego z reakcyjnych postaw i wystąpień /homilie/ antypaństwowych. Figurantka była w grupie inicjatywnej, która nawiązała stały kontakt z Popiełuszko, czego efektem było zamiesz-

⁷⁵ Pobieżyńska Krystyna (ur. 1946) członek NSZZ „Solidarność”, lekarz w Szpitalu Kolejowym w Warszawie, oskarżona o kolportaż prasy podziemnej, lekarz ks. J. Popiełuszki, IPN BU 0222/498.

⁷⁶ Zachowały się tylko zapisy ewidencyjne dotyczące spraw, IPN BU 003439/15.

⁷⁷ Kirpluk Edward (ur. 1944) członek NSZZ „Solidarność”, pracownik Zjednoczonych Zakładów Gospodarczych „Inco” w Warszawie, oskarżony o kolportaż nielegalnej prasy, IPN BU 0256/744, t.1–2.

⁷⁸ IPN BU 0256/744, t. 1, k.19.

⁷⁹ IPN BU 0222/498, k.8.

⁸⁰ G. Wołk, *Opozycja polityczna w świetle danych Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW z 1988 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2019, nr 1, s.527.

⁸¹ IPN BU 0222/590.

⁸² IPN BU 0222/498, k.8.

czanie od początku br. prawie wszystkich jego homilii na łamach Słowa Podziemnego⁸³.

Służba Bezpieczeństwa na podstawie zaobserwowanych kontaktów księdza Popiełuszki z Chęcińską i innymi osobami zaangażowanymi w wydawanie „Słowa Podziemnego”, a także z faktu, że zamieszczono tam wybrane homilie księdza postanowiła stworzyć intrygę. Próbowano przedstawić księdza jako inspiratora działań, silnie zaangażowanego w wydawanie i kolportowanie wspomnianego czasopisma. Jednak krytyczna analiza materiałów wskazuje, że ksiądz Popiełuszko spotykał się z osobami w jakiś sposób powiązаныmi z piśmem i prawdopodobnie dostawał jego niektóre numery. Nie był natomiast zaangażowany w proces jego wydawania i rozprowadzania.

Zainteresowanie SB wyżej wspomnianymi osobami oraz łączenie ich działalności z postacią ks. Popiełuszki wynikało z raportów „Tarczy”, które były podstawą informacji w przywołanych sprawach operacyjnych. Pokazuje to z jednej strony skalę działania tw, który informował i wpływał na działalność wielu osób, z którymi utrzymywał kontakty, a z drugiej strony może świadczyć o wiarygodności jego donosów dla SB, która na ich podstawie zajmowała się rozpracowaniem kolejnych osób.

W listopadzie 1982 roku „Tarcza” informował o kontaktach księdza Popiełuszki z kobietą „po pięćdziesiątce”, która zajmowała się kolportażem homilii i fotografii z mszy za ojczyznę⁸⁴. Dalsza analiza jego raportów pozwala wnioskować, że tą kobietą była Wanda Chęcińska. Kilka dni po spotkaniu na plebanii „Tarcza”, jako „zaufany człowiek księdza Popiełuszki”, odwiedził Chęcińską w jej mieszkaniu. W złożonym doniesieniu z tego spotkania opisywał jej liczne wyjazdy po Polsce: „Z rozmowy wynikało, że najczęściej wizyt składała na plebaniach wiejskich i miejskich. Miejscowości nie wymieniła, natomiast na plebaniach upłynniała kasety magnetofonowe z nagraniami kazań i homilii wygłaszanych w czasie nabożeństw za ojczyznę przez ks. Popiełuszkę [...]”⁸⁵.

Od tego czasu Stachnik miał częsty kontakt z Chęcińską, o czym obszernie informował w swoich doniesieniach, podkreślając jej zaangażowanie w kolportaż drugoobiegowych wydawnictw i spotkania z ks. Popiełuszką.

⁸³ IPN BU 0222/590, k.16.

⁸⁴ IPN BU 00334/289 t.13, k. 15–16.

⁸⁵ Ibidem, t.13, k. 30.

W grudniu 1982 „Tarcza” otrzymał od Chęcińskiej kontakt do jej córki Małgorzaty Suskiej, która również знаła księdza i zajmowała się kolportażem podziemnej prasy⁸⁶. Natomiast na początku stycznia otrzymał od księdza kontakt do Barbary Jarmużyńskiej-Janiszewskiej, o której informował w następujący sposób: „Jest to osoba najbardziej dla niego [ks. Popiełuszki] zaufana. Wszystkie ważniejsze materiały ksiądz przekazuje do niej na przechowanie i posiada ona w swoim archiwum wszystkie jego dokumenty”⁸⁷. Te informacje doprowadziły do przeszukania mieszkania Janiszewskiej w sierpniu 1983 przez SB pod kątem posiadania podziemnych wydawnictw⁸⁸. Tego samego dnia dokonano przeszukań również u Suskiej i Chęcińskiej, gdzie znaleziono podziemne druki i wydania homilii księdza⁸⁹. Sprawę księdza Popiełuszki SB łączyła m.in. ze sprawami prowadzonymi przeciwko Suskiej, Chęcińskiej, Janiszewskiej, Pobieżyńskiej⁹⁰. W wyniku działań operacyjnych SB dokonała przeszukań w ich mieszkaniach⁹¹.

W późniejszych raportach ze spotkań „Tarczy” z ks. Popiełuszką pojawiają się informacje o zainteresowaniu księdza sprawami Chęcińskiej i Suskiej⁹². Natomiast w raportach z kwietnia 1984 roku pojawia się informacja o ograniczonym zaufaniu księdza do obu kobiet, jako do osób nieostrożnych⁹³. Działania Stachnika, sterowane przez SB, doprowadziły do rozbicia środowiska skupionego wokół „Słowa Podziemnego”. W „analizie sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Ekulap” z listopada 1985 roku stwierdzano, że „efektem realizacji sprawy było rozbicie grupy” skupionej wokół Suskiej i jej wyizolowanie ze środowiska⁹⁴. Przeciwko Małgorzacie Suskiej i Edwardowi Kirplukowi prowadzono postępowanie karne, które zostało umorzone w lipcu 1984 roku na mocy ustawy amnestyjnej⁹⁵. Odrębne postępowanie, również umorzone w wyniku amnestii, prowadzono przeciwko Wandzie Chęcińskiej⁹⁶.

⁸⁶ Ibidem, t.13, k. 62.

⁸⁷ IPN BU 00334/289, t.13, k. 82.

⁸⁸ IPN BU 0222/590, k.84.

⁸⁹ IPN BU 01205/107, k.12–14.

⁹⁰ *Aparat represji*, op.cit., s.185–186.

⁹¹ Ibidem, s.185.

⁹² IPN BU 00334/289, t.14, k.30.

⁹³ IPN BU 00334/289, t.13, k.141.

⁹⁴ IPN BU 0222/498, k.41.

⁹⁵ IPN BU 01205/107, k.146.

⁹⁶ IPN BU 576/161, t.1–2.

Stachnik to postać skomplikowana. W czasie II wojny światowej działał w AK okręgu rzeszowskiego pod pseudonimem „Felek”⁹⁷. Za swoją działalność niepodległościową otrzymał liczne odznaczenia m.in.: order Virtuti Militarii V klasy, Krzyż Walecznych, Srebrny Krzyż Zasługi⁹⁸. W 1949 roku został aresztowany i oskarżony o szpiegostwo oraz zdradę ojczyzny, przede wszystkim za kontakty z dowództwem II Korpusu Polskiego i z ambasadą amerykańską⁹⁹. W wyniku procesu skazano go na karę śmierci. Jednak ostatecznie karę zamieniono na 15 lat więzienia, a w 1956 roku zrehabilitowano go całkowicie¹⁰⁰. Następnie należał do Konfederacji Polski Niepodległej, a także NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze. Był również członkiem Prezydium Regionalnego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania Regionu Mazowsze. 13 grudnia 1981 roku został internowany i osadzony w areszcie na warszawskiej Białołęce. Zwolniono go w Wigilię 1981 roku¹⁰¹. Należy przypuszczać, że to dzięki akowskiej przeszłości i zaangażowaniu w działalność antykomunistyczną miał dostęp do wielu środowisk, gdzie raczej darzono go zaufaniem. Znał osobiście bardzo wielu działaczy antykomunistycznych w Warszawie, m.in. ze środowiska KPN i Regionu Mazowsze. Pojawiają się jednak opinie podważające wiarygodność postaci Stachnika.

Zdaniem Leszka Moczulskiego, przywódcy KPN, darzono Stachnika ograniczonym zaufaniem: „Od samego początku był to człowiek mało wiarygodny, mało efektywny w pracy, a zarazem bardzo ciekawy i wścibski. Często opowiadał o sobie nieprawdziwe historie. Po jakimś czasie zaczęło to być niepokojące, więc został odsunięty”¹⁰². Moczulski wątpi także w wiarygodność raportów Stachnika, twierdząc, że dokumentacja tworzona przez bezpiekę była mało wiarygodna, ponieważ „ta służba, jak cały system komunistyczny, oparta była na oszustwie”¹⁰³.

⁹⁷ IPN Wr 024/6004 t.2, cz.1, k.93

⁹⁸ IPN BU 01222/2337, k.24–25.

⁹⁹ IPN Wr 024/6004 t.2, cz.1, k.99–100.

¹⁰⁰ IPN BU 01222/2337, k.26.

¹⁰¹ IPN BU 448/451, k.2–4.

¹⁰² *Wiedzieliśmy, że Stachnik był agentem*, „Wprost” <https://www.wprost.pl/kraj/157021/Wiedzieliśmy-ze-Stachnik-był-agentem.html> (dostęp: 20.02.2022).

¹⁰³ Ibidem.

Jednak przesłanką świadczącą o dużej wiarygodności raportów składanych przez Stachnika jest ich duża szczegółowość i częste ich wykorzystywanie przez SB w różnych sprawach operacyjnych, o czym dalej. Zdaniem prof. Żaryna Stachnik: „To jedna z najbardziej mrocznych i nieszczęśliwych postaci tej historii. Był alkoholikiem, co SB wykorzystało przy werbunku na agenta. [...] Mówił SB dużo, a jego informacje miały wartość operacyjną”¹⁰⁴. Informacje o problemach alkoholowych Stachnika można znaleźć w jego teczках pracy. Na przykład od początku listopada do połowy grudnia 1983 roku oficer prowadzący nie mógł nawiązać z nim kontaktu, co opisywał w notatce służbowej następująco: „TW nie zgłosił się na spotkanie. Powodem jest kolejny okres „choroby”. TW znajduje się już pewien czas non stop pod wpływem alkoholu i przebywa w miejscu zamieszkania w Otwocku”¹⁰⁵.

Wiele informacji na temat ks. Popiełuszki przekazywanych przez Stachnika da się potwierdzić w innych źródłach. Zaliczyć do nich należy m.in. daty przesłuchań, przygotowania homilii do mszy za ojczyznę, niektóre spotkania księdza i otrzymywane przez niego leki z zagranicy. Część informacji, w świetle zniszczenia wielu materiałów operacyjnych, jest bardzo trudna do weryfikacji. Dobrym przykładem mogą być raportowane przez tw informacje o przekazywaniu przez księdza do huty ryz papieru i kalek do powielania materiałów¹⁰⁶.

Należy zaznaczyć w tym miejscu dwie istotne kwestie. Po pierwsze inaczej należy traktować wiarygodność informacji tw z jego bezpośrednich spotkań z księdzem, a inaczej informacje zasłyszane od osób trzecich, które w procesie przekazywania mogły ulec licznym zniekształceniom – do tych ostatnich należą sprawozdania z rozmów z Leszkiem Dalbiakiem i Waldemarem Chrostowskim. Po drugie do informacji, których nie da się potwierdzić innymi źródłami należy podchodzić bardzo ostrożnie. Nie tylko w tym konkretnym przypadku, ale ogólnie, zgodnie z regułami przyjętymi w metodologii historycznej. Nie ma wątpliwości, co do prawdziwości raportów Stachnika, jednak mogą się w nich znajdować nieprawdziwe informacje.

¹⁰⁴ <https://wiadomosci.wp.pl/dzialacz-kpn-agentem-w-otoczeniu-ks-popieluszki-6032736136258689a> (dostęp: 20.02.2022).

¹⁰⁵ IPN BU 00334/289, t.13, k.73.

¹⁰⁶ IPN BU 00334/289, t.12, k.117.

Hutnicy

Informacje dotyczące księdza Popiełuszki znajdują się także w doniesieniach tw pracujących w Hucie Warszawa. Jednym z najaktywniejszy tw w Hucie na początku lat 80 był „Fredek”¹⁰⁷ wykorzystywany m.in. w ramach SOR „Siatka” dotyczącej funkcjonowania nielegalnych struktur „Solidarności” oraz działalności opozycyjnej na terenie Huty¹⁰⁸.

W informacji z początku marca 1982 roku możemy przeczytać: „Jak wynika z informacji z przekazanej przez tw „Fredek” w dniu 13.02.1982 była grupa pracowników Huty Warszawa u księdza o nazwisku prawdopodobnie Popiełuszko, który urzęduje w kościele przy ul. Pl. Komuny Paryskiej w Warszawie. Wśród pracowników tych był także pracownik W45 Stankiewicz który poinformował tw, że w czasie swojej bytności w w/w kościele spotykali tam Sokołowskiego, który spożywał kawę wspólnie z księdzem. Wynika z tego, że wymieniony utrzymuje kontakty na zewnątrz huty i działa poprzez kler. TW dodał, że pracownicy Huty Warszawa byli w kościele przy Pl. Komuny Paryskiej po paczki”¹⁰⁹.

Kontakt z księdzem utrzymywał również inny pracownik Huty tw „Bogdan”¹¹⁰. We wrześniu 1982 roku dostał zadanie od oficera prowadzącego aby spotkać się z księdzem i przekazać mu informacje o aresztowaniach pracowników zakładów Ursus, co wykonał¹¹¹. Następnie kontaktował się z księdzem na początku 1983 roku: „Po powrocie z internowania „Bogdan” kontaktował się dwukrotnie z ks. Popiełuszko. Wym. stwierdził, że jest szkanowany przez SB za swoją działalność. Mianowicie ktoś wrzucił do pokoju, w którym akurat był nieobecny cegłę nafaszerowaną jakimś materiałem wybuchowym, która jednak nie wybuchła. Dwukrotnie ktoś pomalował mu samochód farbą olejną”¹¹².

¹⁰⁷ TW Fredek – według zapisów ewidencyjnych Alfred Czeakała, ur. 1942, pozyskany do współpracy w lutym 1971 r.

¹⁰⁸ IPN BU 01322/3225.

¹⁰⁹ Ibidem, k.162.

¹¹⁰ TW Bogdan – według zapisów ewidencyjnych Andrzej Świerczewski, ur. 1947, pozyskany do współpracy w sierpniu 1982 r.

¹¹¹ IPN BU 01322/3225, cz. 3, k. 61.

¹¹² Ibidem, k.177.

Informacje dotyczące księdza pojawiały się sporadycznie także w informacjach od tw „Uczciwego”, który w sierpniu 1982 roku informował: „Wśród załogi Huty Warszawa krąży pogłoska, że ksiądz Popiełuszko z parafii przy pl. Komuny Paryskiej, który dokonał poświęcenia sztandaru Solidarności w m-cu maju br. jest śledzony przez Służbę Bezpieczeństwa. Jak wynika z komentarzy śledzenie to odbywa się w ten sposób, że SB w pobliżu plebanii wynajęła mieszkanie i z okna tego mieszkania obserwuje kto z Popiełuszko się kontaktuje”¹¹³. Raport ten zawiera nieprawdziwe informacje, ponieważ sztandar Huty poświęcony był w kwietniu 1981 roku przez biskupa Zbigniewa Kraszewskiego. Tw prawdopodobnie nie znał księdza i powtarzał zasłyszane informacje.

Zniszczone zostały także materiały dotyczące wspomnianej SOR „Matryca”, nr rejestr. 36578, która była prowadzona przez Wydział V SUSW w Warszawie od 11 września 1982 roku. Powodem rejestracji była: „wroga działalność w środowisku Huty Warszawa”, zgodnie z dziennikiem rejestracyjnym sprawa została w październiku 1987 roku zdjęta z ewidencji, a następnie wybrakowana. Zgodnie z zapisami liczyła 4 tomy akt¹¹⁴. Odniesienia do tej sprawy pojawiają się w zachowanych aktach SOR „Popiel”: „ustalić powiązania pomiędzy osobami zaangażowanymi w wydawanie nielegalnego czasopisma ‘Hutnicy 82’, a ks. Popiełuszko w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania „Matryca”¹¹⁵. Można założyć, że w sprawie „Matryca” mogły znajdować się informacje dotyczące działania księdza w środowisku hutniczym.

Prawdopodobnie z księdzem Popiełuszką mieli kontakt także pracownicy Huty współpracujący jako tw o kryptonimach: „Jacek”, „Ślusarz”, „Rysio”, „Iza”¹¹⁶. Jednak stopień zniszczenia materiałów dotyczących Huty utrudnia odtworzenie tych kontaktów i określenie personaliów osób.

Do sprawy przeciwko ks. Jerzemu miał być pozyskany także Jarosław Cherczyński, kolporter prasy podziemnej, pracownik MZK Żoliborz. Zarejestrowany w 1983 roku przez Wydział Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych jako tw „Marcin”, nr rej. 39580. Akta w tej sprawie nie zachowały się¹¹⁷.

¹¹³ IPN BU 01322/3225, cz.2, k.140.

¹¹⁴ Dziennik rejestracyjny SUSW BU 003439/25; Inwentarz spraw operacyjnych SUSW BU 003439/36.

¹¹⁵ IPN BU 2362/43, k.127.

¹¹⁶ IPN BU 001708/3669, k.113.

¹¹⁷ *Aparat represji, op.cit.*, s. 186.

Podsumowanie

Ksiądz Popiełuszko miał świadomość dotyczącą obecności w jego otoczeniu tajnych współpracowników. Kilkakrotnie wyrażał wobec Stachnika takie przekonanie dotyczące również duchownych współpracujących z SB¹¹⁸. Wiadomo iż szczególnie ważne rozmowy odbywały się poza mieszkaniem na plebanii, o czym wspomina m.in. Seweryn Jaworski¹¹⁹. Unikano także dokumentacji fotograficznej spotkań w mieszkaniu księdza Popiełuszki i w przeciwieństwie do ogromnego zbioru zdjęć dokumentującego msze za ojczyznę, spotkania na plebanii rejestrowano niesłychanie rzadko¹²⁰.

Michał Staniszewski, członek grupy hutników chroniącej księdza Popiełuszkę przed prowokacjami od grudnia 1982 r. wspominał: „Waldek Kuczyński, kolega z Komisji Zakładowej, delegat do Regionu Mazowsze na Zjazd Krajowy [...] przed pierwszym internowaniem dał mi kopertę i powiedział mi, że na tej kopercie są tajni współpracownicy, którzy są obok Jerzego. [...] I zaniósłem do księdza Jerzego i powiedziałem mu – tu jest koperta z agentami. Ksiądz Jerzy mówi tak: znasz tę listę? Mówię – nie znam i nie chcę znać. Uśmiechnął się, wziął to i powiedział: ja wiem”¹²¹.

Z powodu zniszczenia materiałów operacyjnych ustalenie personaliów oraz stopnia działalności tw skupionych wokół księdza Popiełuszki jest bardzo trudne, w niektórych przypadkach wręcz niemożliwe. Należy również wartościować charakter tej współpracy, jak i przydatność przekazywanych informacji, jak chociażby w przypadku ks. Przekazińskiego, który był przyjacielem ks. Popiełuszki i starał się mu pomagać.

Zamordowanie ks. Popiełuszki rzutowało na postawę wielu tajnych współpracowników, którzy odmówili dalszych kontaktów ze Służbą Bezpieczeństwa, w tym omawiani: „Kustosz” i „Jankowski”.

¹¹⁸ IPN BU 00334/289, t.12, k. 122.

¹¹⁹ ODŻIKJP, AC/NV, Jaworski Seweryn.

¹²⁰ ODŻIKJP, XV.

¹²¹ ODŻIKJP, AC/NV, Staniszewski Michał.

BIBLIOGRAFIA

I. ARCHIWALIA

Instytut Pamięci Narodowej

- IPN Bi 0013/80, Teczka personalna tajnego współpracownika pseudonim „Jakub”.
- IPN BU 001134/1695, Teczka pracy TW „Paweł”.
- IPN BU 00169/83, t. 1–4 Teczki pracy TW „Jankowski”.
- IPN BU 00275/627, t. 1–2, Teczki pracy TW „Paweł”.
- IPN BU 00328/841 t. 1–2, Teczki pracy TW „Kustosz”.
- IPN BU 00334/289, t. 11, Teczki pracy TW „Tarcza”.
- IPN BU 00334/289, t. 12–14, Teczki pracy TW „Miecz”.
- IPN BU 00334/289, t. 15, Teczka pracy TW „Radwański”.
- IPN BU 00945/1124, Akta ws. TW „Jankowskiego”.
- IPN BU 01205/107, Akta kontrolne ws.: Małgorzata Suska, Edward Kirpluk.
- IPN BU 01222/2337, Akta Tadeusza Stachnika.
- IPN BU 01228/804, Akta Krystyny Pobieżyńskiej.
- IPN BU 01322/3225, Sprawa operacyjnego rozpracowania krypt. „Siatka”.
- IPN BU 0222/498, Sprawa operacyjnego rozpracowania krypt. „Eskulap” dot. Krystyna Pobieżyńska.
- IPN BU 0222/590, Sprawa operacyjnego sprawdzenia krypt. „Rentgen” dot. Barbara Klementyna Jarmużyńska Janiszewska.
- IPN BU 0247/655, Sprawa Operacyjnego Rozpracowania krypt. „Drut”.
- IPN BU 0256/744, Akta Edwarda Kirpluka.
- IPN BU 448/451, Akta tymczasowo aresztowanego-skazanego (internowanego): Tadeusz Stachnik.
- IPN BU 576/161, Akta prokuratora w sprawie dot. Wanda Chęcińska.
- IPN BU 2362/42, Sprawa Operacyjnego Rozpracowania krypt. „Popiel”.
- IPN Wr 024/6004 t.2, Akta Tadeusza Stachnika.

Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu bł. ks. Jerzego Popiełuszki

- ODŻiKJP, AC/NV: Adam Boniecki, Józef Orzeł. Michał Staniszewski, Seweryn Jaworski.
- ODŻiKJP, AC/NA: Ks. Andrzej Przekaziński.

II. ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984. T. 1*, wstęp J. Żaryn, red. J. Mysiakowska, J. Gołębiewski, A. K. Piekarska, Warszawa 2009.
- Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004.

Popiełuszko J., *Zapiski 1980–1984*, Paryż 1985.
Romaszewscy, autobiografia. Ze zbigniewem, Zofią i Agnieszką Romaszewskimi rozmawia P. Skwieciński, Warszawa 2014.

III. OPRACOWANIA

Czaczkowska E., Wiścicki T., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2020.
Friszke A., Karoń-Ostrowska A., Nosowski Z., Wiścicki T., TW. „Jankowski”, „Więź” 2006, nr 7, s. 81–140.
Kindziuk M., *Jerzy Popiełuszko: biografia*, Kraków 2018.
Kotański J., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Lublin 2004.
Litka P., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko: dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2010.
Litka P., *Zniszczyć księdza*, Kraków 2022.
Musiał F., *Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków–Warszawa 2019.
Raina R., *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i Ojczyznę, cz. 1, W służbie Kościoła*, Olsztyn 1990.
Szóstko J., *Nasz duszpasterz i my*, Warszawa 2006.
Żaryn J., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko w aktach Stasi*, [w:] *Śmierć bł. ks. Jerzego Popiełuszki z perspektywy 30 lat*, red. M. Kindziuk, Warszawa 2016.